

UNIwersytet Zielonogórski

Wydział Nauk Społecznych

Dziedzina naukowa: nauki społeczne

Dyscyplina naukowa: pedagogika

Mgr Klaudia Kasowska

Wpływ autorskiego programu "LET'S SPEAK ENGLISH" NA TWÓRCZOŚĆ DZIECI SZEŚCIOLETNICH W JĘZYKU ANGIELSKIM

AUTOREFERAT

Praca doktorska napisana pod naukowym kierunkiem

dr hab. Marzenny Magda-Adamowicz, prof. UZ

Promotor pomocnicza

dr Iwona Kopaczyńska, prof. UZ

Recenzenci:

prof. dr hab. Józefa Bałachowicz

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie

dr hab. Hanna Krauze-Sikorska, prof. UAM

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Zielona Góra 2022

Spis treści

1. Uzasadnienie wyboru podjętej problematyki badań.....	3
2. Pojęcia kluczowe na tle przyjętej perspektywy teoretycznej	5
3. Metodologia badań własnych.....	11
3.1. Przyjęta orientacja badawcza	11
3.2. Przedmiot i cele badań	13
3.3. Problemy i hipotezy, zmienne i wskaźniki badawcze	14
3.4. Metody, techniki i narzędzia badawcze	19
3.5. Badana grupa i teren badań.....	20
4. Wyniki badań własnych i wnioski.....	21
5. Postulaty do dalszych badań i implikacje dla praktyki pedagogicznej	27
Bibliografia	29
Netografia	32

1. Uzasadnienie wyboru podjętej problematyki badań

Wiek XX to czas, w którym twórczość dostrzega się w różnych obszarach działalności ludzkiej. Pojęcia jak twórczość, twórca, twórczy są coraz częściej używane i podkreślane jako istotne w rozwoju każdej jednostki. Twórcami mogą być osoby ze wszystkich dziedzin życia, których działanie wykracza poza proste schematy i recepty¹. Twórczość obserwowana jest szczególnie w zachowaniach małych dzieci. Dostrzeżono także, że wspieranie dzieci w rozwoju ich twórczej aktywności jest szansą na wielostronne kształtowanie ich osobowości.

W czasach ponowoczesności nacisk kładziony jest również na znajomość języków obcych. Nauczanie języka już od najmłodszych lat ma wspomagać wszechstronny rozwój dziecka², uwrażliwiać go na nowy język, kształtować wrażliwość słuchową, umiejętności komunikacyjne, rozbudzać jego motywację do dalszej nauki. Kontakt z językiem obcym powinien być jak najczęstszy, nieograniczony jedynie do kilkudziesięciominutowych zajęć w ciągu tygodnia.

W nauce języków obcych nacisk kładzie się na funkcjonalne i sytuacyjne użycie mowy, co widoczne jest w zadaniach polegających na odgrywaniu ról czy dyskusjach³. Takie działania wymagają od dzieci rozróżniania danych sytuacji i zareagowania na nie poprzez wybranie lub samodzielne tworzenie własnych rozwiązań danego problemu językowego. Odwołują się zatem do myślenia twórczego, dywergencyjnego⁴. Jak twierdzi dr Elżbieta Jastrzębska⁵ „każde uczenie się, a więc także uczenie się języka obcego jest uczeniem się poprzez działanie w sposób twórczy, zaangażowany, dynamiczny. Jest to odkrywanie, przetwarzanie i wreszcie samodzielne tworzenie materii językowej”⁶. Coraz częściej kładzie się nacisk na rozwiązywanie problemów, zadań otwartych, w których to dziecko, uczeń wykazują się własną aktywnością. Działania dydaktyczne zatem „(...) są nastawione na osobę ucznia a nie

¹ W. Tatarkiewicz, *Dzieje sześciu pojęć*, PWN, Warszawa 1982, s. 300.

² M. Falkiewicz – Szult, *Immersja, czyli zanurzenie w języku obcym. Model organizacyjny dla adaptacji bilingwalnego kształcenia w przedszkolu*, „Bliżej Przedszkola”, nr 1.112, 2011, s. 34.

³ J. Sobańska-Jędrych, B. Karpeta-Peć, M. Torenc, *Rozwijanie zdolności językowych na lekcji języka obcego*, ORE, Warszawa 2013, s. 11.

⁴ Ibidem, s. 11.

⁵ Romanistka i pedagog, badawczo zajmuje się problematyką edukacji twórczej w dydaktyce języków obcych i pedeutologii

⁶ E. Jastrzębska, *Jak być twórczym na lekcjach języka obcego?*, ODN, Zielona Góra 1997, s. 7.

nauczyciela”⁷. Dlatego twórczość w języku obcym może (i powinna) być rozwijana w toku edukacji, poczynając od przedszkola.

O wyborze tematyki i kierunku badań zdecydowały zainteresowania autorki fenomenem twórczości dziecięcej, w szczególności twórczości językowej. Ogromny wpływ miały również wielokrotne obserwacje zajęć z języka obcego przeprowadzanych przez nauczycieli w placówkach wychowania przedszkolnego. Wydawałoby się, że zgodnie z potrzebami i możliwościami rozwojowymi małych dzieci zajęcia te będą realizowane poprzez zabawę, ruch, śpiew i twórcze zadania językowe. To przecież poprzez zabawę (a w jej trakcie obserwujemy twórcze zachowania) dzieci uczą się najskuteczniej⁸, dlatego w Podstawie Programowej Wychowania Przedszkolnego podkreślono, że dziecko „uczestniczy w zabawach, np. muzycznych, ruchowych, plastycznych, konstrukcyjnych, teatralnych⁹” oraz „używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie dla danej zabawy (...)”¹⁰. Jednakże w rzeczywistości tylko część zajęć językowych zbliżona jest tym oczekiwaniom. Nierzadko nauka języka obcego w przedszkolu ogranicza się do powtarzania (często przez wiele lat) tych samych piosenek, wierszyków oraz do pokazywania dzieciom obrazków i nazywania zilustrowanych przedmiotów czy czynności¹¹. Oczywiście, zapoznavanie dzieci z anglojęzycznymi utworami muzycznymi rozwija ich wrażliwość estetyczną, muzyka bowiem „stanowi bogaty obszar zaspokajania podstawowych potrzeb dzieci przedszkolnych”¹², jednak aktywność dzieci powinna być rozszerzona na inne pola działalności, tj. zabawowe, plastyczne, techniczne, itd. Wspomniane wyżej postępowanie zgodne jest z metodami przyjętymi w nauce języków obcych, audiolingwalną oraz audiowizualną, nie należy jednak zapominać o metodach pobudzających wyobraźnię oraz aktywność twórczą, takich jak na przykład Total Physical Response.

⁷ J. Kapica-Curzytek, E. Kobyłecka, *O nauczaniu języka i elementów angielskiej kultury dzieci klas początkowych*, [w:] A. Nowak-Łojewska, A. Olczak, A. Soroka-Fedorczuk (red.), *Edukacja małego dziecka. Refleksje, problemy, doświadczenia*, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2009, s. 246.

⁸ M. Magda-Adamowicz, *Twórcze zabawy*, Nauczyciel i Szkoła, 2012, nr 2; M. Magda-Adamowicz, *Zabawy twórcze w zaciszu domu rodzinnego*, Wychowanie w Rodzinie, 2022, nr 1.

⁹ Podstawa programowa wychowania przedszkolnego <https://podstawaprogramowa.pl/Przedszkole>

¹⁰ Ibidem

¹¹ A. Olczak, *Edukacja językowa w przedszkolu – perspektywa pedagogiczna*, [w:] *Język obcy w przedszkolu. Od edukacji językowej do interkulturowej*, red. A. Olczak, Zielona Góra 2011, s. 73.

¹² L. Kataryńczuk-Mania, *Edukacja muzyczna najmłodszych*, [w:] A. Nowak-Łojewska, A. Olczak, A. Soroka-Fedorczuk (red.), *Edukacja małego dziecka...*, op. cit., s. 253.

Wprawdzie w literaturze przedmiotu istnieje wiele pozycji, które poddają analizie problematykę twórczości dzieci i ich języka¹³, jednak obszar twórczości w dydaktyce języków obcych, szczególnie wśród małych dzieci, jest ubogi. Mimo podejmowanych różnych badań¹⁴, również wśród osób dwujęzycznych¹⁵, nadal nie jest wyczerpany wątek twórczości dzieci w języku obcym.

Mając powyższe na uwadze założono, że twórczość dzieci, w tym też w języku angielskim, rozwijana jest w toku zabaw twórczych, zawierających przynajmniej jeden twórczy pierwiastek. Na tej podstawie przygotowano i zweryfikowano w praktyce autorski program „Let’s Speak English” oraz przeprowadzono badania ilościowe, wzbogacone jakościowymi opisami, których celem było ukazanie wpływu autorskiego programu „Let’s Speak English”, realizowanego twórczymi zabawami, na twórczość dzieci sześcioletnich w języku angielskim.

2. Pojęcia kluczowe na tle przyjętej perspektywy teoretycznej

Teoretyczne założenia dysertacji opierają się na **systemowej teorii twórczości**¹⁶ i **systemowym modelu twórczości dziecka**¹⁷, które wynikają z potrzeby całościowego poznawania i badania twórczości. Zgodnie z teorią systemową, badając twórczość, uwzględnia się jej różne aspekty: proces, zachowania, wytwór, środowisko tworzenia oraz język twórczy, które w świetle systemowego podejścia do twórczości „muszą się integrować dla dobra

¹³ D. J. Czelakowska, *Stymulacja kreatywności językowej dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, Wydawnictwo Naukowe AP, Kraków 2005; R. Stawinoga, *Twórczość językowa dziecka w teorii i praktyce edukacyjnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2007; E. Filipiak, *Konteksty rozwoju aktywności językowej dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej, Bydgoszcz 2002; H. Zgólkowa, *Czym język za młodu nasiąknie*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1986; E. Filipiak, *Aktywność językowa dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, Wydawnictwo Uczelniane WSP, Bydgoszcz 1996; M. Kielar, *Twórcze opanowywanie i używanie języka przez dziecko*, w: *Aktywność twórcza dzieci i młodzieży*, red. S. Popek, WSiP, Warszawa 1988; A. Warsicka, *Rozwijanie twórczej aktywności językowej uczniów klas początkowych*, [w:] *Twórcza aktywność uczniów klas początkowych*, red. M. Jakowicka, J. Kujawiński, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Zielona Góra 1989

¹⁴ E. Biernacka, *Aktywność twórcza w języku angielskim uczniów kl. II*, w: *Modernizowanie edukacji wczesnoszkolnej. Wybrane próby*, red. M. Magda-Adamowicz, Oficyna Wydawnicza UZ, Zielona Góra 2004; E. Jastrzębska, *Strategie psychodydaktyki twórczości w kształceniu językowym*, Impuls, Kraków 2011; J. Sobańska-Jędrych, B. Karpeta-Peć, M. Torenc, *Rozwijanie zdolności językowych...*, op. cit.

¹⁵ Zob. L. Bertelle, *Dwujęzyczność w świetle najnowszych badań naukowych*, *Lingwistyka Stosowana*, nr 4. 2011, s. 241 – 249.

¹⁶ S. Popek, *Człowiek jako jednostka twórcza*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2003, M. Magda-Adamowicz, *Twórczość pedagogiczna nauczycieli w kontekście systemowym. Źródła, koncepcja i identyfikacja*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2015

¹⁷ M. Magda-Adamowicz, *Children’s creativity in a systemic perspective*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013, s. 41; M. Magda-Adamowicz, *Jakość dzieciństwa twórczych dzieci 7-9 – letnich w perspektywie rodzinnej i lokalnej*, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2018, s. 53.

twórczego i globalnego podmiotu”¹⁸. Dlatego kluczowymi dla rozprawy są terminy, które poniżej omówiono.

Pierwsze pojęcie to **twórczość**. Słowa „twórczość” i „tworzyć” pochodzą od łacińskiego *creatus* i *creare*, co oznacza „robić”, „rosnąć” lub „produkować”. Można odnieść je również do francuskiego terminu *kere*, mającego źródło w imieniu rzymskiej bogini Ziemi - Ceres¹⁹. Znaczenie pojęcia twórczości przeszło głęboką ewolucję na przestrzeni historii, od średniowiecznego rozumienia twórczości jako synonimu boskiego dzieła do współczesności, w której twórczość określana jest jako „każde działanie wykraczające poza prostą recepcję”²⁰, a ludzkie działania nie ograniczają się do powtarzania, naśladowania, lecz ujawniają coś nowego²¹.

Współcześnie twórczość rozpatrywana jest ze względu na:

- 1) Cechy osobowości – jest to zdolność osoby do wytwarzania twórczych dzieł.
- 2) Proces twórczy – realizowany jest w toku rozwiązywania problemów.
- 3) Dzieło twórcze i jego właściwości – jest efektem procesu twórczego i aktywności jednostki, musi posiadać cechy: nowości, oryginalności, generatywności, skuteczności, wartości (poznawczej, estetycznej, pragmatycznej i etycznej).
- 4) Wartość i styl życia – jest to stan optymalny, pożądany, do którego człowiek dąży, doskonaląc samego siebie i najbliższe otoczenie²².

Twórczość zatem przejawia się w ludzkiej aktywności, zachowaniach, postawach czy stylu życia²³, może pojawiać się w każdej dziedzinie, przebiega w określonym środowisku zewnętrznym, które może stymulować lub hamować rozwój twórczy jednostki²⁴.

W literaturze dotyczącej twórczości pojawiają się dwa główne **podejścia teoretyczno-badawcze: elitarne** - „tylko wybitne jednostki są twórcze ponieważ zmieniają one dzięki swoim odkryciom różne dziedziny życia, wnoszą trwały wkład do zasobu wiedzy i umiejętności

¹⁸ Ibidem, s. 55.

¹⁹ K. Szmidt, *Pedagogika twórczości*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2013, s. 76.

²⁰ W. Tatarkiewicz, *Dzieje sześciu pojęć*, op. cit., s. 306.

²¹ M. Magda-Adamowicz, *Obraz twórczych pedagogicznie nauczycieli*, Adam Marszałek, Toruń 2012, s. 86.

²² M. Magda-Adamowicz, *Źródła i specyfika twórczości pedagogicznej nauczycieli (konceptualizacja teoretyczna)*, w: *Dydaktyka literatury*, WSH w Lesznie, Leszno 2010, s. 261; M. Magda-Adamowicz, *Children's creativity in a systemic perspective*, op. cit., s. 18, 19; S. Popek, *Człowiek jako jednostka twórcza*, op. cit.; K. Szmidt, *Pedagogika twórczości*, op. cit.

²³ M. Magda-Adamowicz, *Twórczość pedagogiczna nauczycieli...*, op. cit., s. 12.

²⁴ M. Magda-Adamowicz, *Twórczość pedagogiczna nauczycieli...*, op. cit. 12, 13; M. Magda-Adamowicz, *Jakość dzieciństwa twórczych dzieci...*, op. cit. s. 52.

społecznych (sztuki, nauki, techniki, itp.)”²⁵ i **egalitarne** – każdy człowiek jest twórczy, tylko w różnym stopniu i zakresie²⁶.

Dr hab. prof. UZ Marzenna Magda – Adamowicz wyróżnia 10 podstawowych **form twórczości dzieci**: zabawową, słowną, plastyczną, muzyczną, ruchową, techniczną, aktorską, ruchowo-muzyczną, słowno-plastyczną i matematyczną (w tym geometryczną)²⁷. Warto również podkreślić, że twórczość u dzieci zazwyczaj nie wiąże się z dużym wysiłkiem intelektualnym. Przejawia się, gdy dzieci: „wypróbowują nowe pomysły i inne sposoby wykonywania czegoś, przekraczają granice i eksplorują możliwości, manipulują i przekształcają pomysły oraz materiały, rozkładają coś na części i składają w inny sposób, bawią się przedmiotami, wykorzystują wyobraźnię i fantazję, śnią na jawie, rozwiązują problemy lub po prostu starają się je rozszyfrować, zadają pytania lub kwestionują przyjęte sposoby myślenia”²⁸.

W rozprawie przyjęto twórczość w podejściu egalitarnym i sensie subiektywnym, czyli uznano, że każda jednostka może wytwarzać twórcze dzieła, które są nowe dla niej samej. U dzieci twórczość przejawia się w życiu codziennym, na przykład w zabawach. Zauważyć to można w ich zachowaniach, wypowiedziach, aktywności plastycznej, muzycznej, ruchowej²⁹.

Z punktu widzenia przyjętego tematu dysertacji kluczowymi są zagadnienia związane z **językiem i mową**. Język jest wytworem społecznym, naturalnym, potencjalnie występującym u każdego³⁰. Pozwala na nazywanie przedmiotów, zjawisk, a także na określanie czynności i stanów w otaczającym świecie. Mowa natomiast „jest konkretnym aktem użycia znaków językowych przez człowieka w sytuacji komunikowania”³¹. Analizuje się ją w wymiarach produkcji i percepcji, czyli nadawania i odbioru tekstów językowych. Człowiek od urodzenia rozwija się językowo, przechodzi przez kolejne etapy kształtowania się mowy. W miarę rozwoju języka, człowiek uczy się jak dostosować swoją wypowiedź do odbiorcy i sytuacji³².

²⁵ M. Magda-Adamowicz, *Twórczość pedagogiczna nauczycieli...* op. cit., s. 14.

²⁶ M. Magda-Adamowicz, *Twórczość pedagogiczna nauczycieli...*, op. cit.; K. Szmidt, *Pedagogika twórczości*, op. cit.; E. Nęcka, *Psychologia twórczości*, Gdańsk 2001; M. Magda-Adamowicz, *Wychowanie twórcze*, w: *Dziedziny wychowania w klasach początkowych*, red. M. Magda-Adamowicz, E. Kobyłecka, Adam Marszałek, Toruń 2016.

²⁷ Ibidem, s. 125, 126.

²⁸ J. E. Fox, R. Schirrmacher, *Art and Creative Development for Young Children*, Cengage Learning, Wadsworth 2012, s. 7.

²⁹ M. Magda-Adamowicz, *Jakość dzieciństwa twórczych dzieci...* op. cit., s. 55.

³⁰ J. Bałachowicz, *Kształtowanie umiejętności czytania ze zrozumieniem*, WSiP, Warszawa 1988; E. Filipiak, *Konteksty rozwoju aktywności językowej dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej, Bydgoszcz 2002, s. 68.

³¹ E. Filipiak, *Konteksty rozwoju aktywności językowej...*, op. cit. s. 68.

³² J. Bałachowicz, A. Witkowska – Tomaszewska, *Edukacja wczesnoszkolna w dyskursie podmiotowości. Studium teoretyczno – empiryczne*, Wydawnictwo APS, Warszawa 2015, s. 145.

Dziecko uczy się przede wszystkim od otoczenia, poprzez naśladowanie, powtarzanie i stopniowe wytwarzanie własnych słów, dlatego niezwykle istotne jest zapewnienie dziecku dorastania w kulturze języka, dostarczanie mu różnych bodźców słuchowych oraz zapewnienie optymalnych warunków dla jego rozwoju. Rozwój języka dziecka polega na nabywaniu umiejętności w czterech aspektach wiedzy językowej: fonologicznym, semantycznym, syntaktycznym i pragmatycznym³³. Praca nad językiem wymaga systematycznych ćwiczeń wymowy, słownictwa, form gramatycznych i konstrukcji zdaniowych. Bardzo ważne jest, aby ćwiczenia dla dziecka miały charakter zabawy, gry dydaktycznej, zapewniającej ruch oraz zmienność form organizujących edukację. Aktywność językową można analizować zarówno w zakresie języka mówionego, jak i pisanego. Przy języku mówionym, uwagę zwraca się na tekst zrealizowany w mowie. Przedmiotem rozprawy jest twórczość językowa dziecka w zakresie języka mówionego, gdyż dzieci w wieku przedszkolnym dopiero poznają graficzny zapis tekstu.

Jak zostało zasygnalizowane, aby móc posługiwać się językiem, zarówno ojczystym, jak i obcym, należy przyswoić pewne **symbole i reguły językowe**. Teorii i koncepcji nabywania zarówno pierwszego, jak i pozostałych języków, jest w literaturze przedmiotu wiele. Wynikają one z potrzeby poznania i wypracowania jak najskuteczniejszych strategii nauczania języków. Zadaniem naukowców jest wyjaśnienie pewnych faktów związanych z rozwojem języka, m. in. takich jak: zdolność nabywania języka, szybkie przechodzenie od braku umiejętności tworzenia wypowiedzi do poziomu porównywalnego do poziomu dorosłych. Teorie mają również pokazać podobieństwa i różnice w nabywaniu różnych języków oraz wyjaśnić przyczyny wcześniejszego i późniejszego zachodzenia procesów językowych. W rozprawie przedstawiono neurodydaktyczne, psychologiczne oraz pedagogiczne dyskursy nabywania, przyswajania i nauczania języka obcego, tj. teoria natywistyczna³⁴, podejście poznawczo-rozwojowe, podejście behawiorystyczne, wczesna dwujęzyczność, teoria inteligencji wielorakich, w tym inteligencja lingwistyczna oraz koncepcja twórczych zabaw. Na potrzeby pracy przyjęto, że dziecko posiada pewien wrodzony mechanizm przyswajania języka, który jednak nie jest oderwany od społeczeństwa, zatem dziecko uczy się języka od swojego otoczenia. Jeżeli organizujemy sytuacje, zainspirujemy dziecko i zintensyfikujemy

³³ I. Kurcz, *Język a reprezentacja świata w umyśle*, PWN, Warszawa 1987; G. Krasowicz – Kupis, *Rozwój świadomości językowej dziecka. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej, Lublin 2004; H. R. Schaffer, *Psychologia dziecka*, PWN, Warszawa 2016; E. Filipiak, *Konteksty rozwoju aktywności językowej...*, op. cit.

³⁴ N. Chomsky, *Language and Mind*, Third edition, Cambridge University Press, New York 2006

kontakt z językiem obcym, dziecko będzie w stanie opanować go na wysokim poziomie. Natomiast pamiętając o tym, że dzieci w wieku przedszkolnym uczą się głównie poprzez zabawę, przyjęto, że nauczanie języka obcego może odbywać się w trakcie realizacji zabaw twórczych, co prowadzi do rozwoju twórczości językowej dziecka.

Dzięki środowisku społecznemu dziecko staje się aktywnym uczestnikiem eksperymentowania językowego. Dziecko uczące się mówić oraz rozwijające tę właściwość jest osobą niezwykle twórczą, stale wykrywa nowe funkcje języka oraz wypróbowuje je w społecznych interakcjach³⁵. **Twórczość werbalna** przejawia się zarówno w mówieniu, jak i pisaniu. Wyraża się w krótkich wierszykach, rymowankach, wyliczankach, swobodnych tekstach, improwizowanych dialogach i zakończeniach do poznanych tekstów³⁶. Twórczość językowa dzieci jest formą aktywności intelektualnej realizowanej poprzez słowo³⁷, rozumianą jako wyrażanie myśli w formie ustnej o dużym stopniu oryginalności oraz nadawanie słowom niepowtarzalnej formy, struktury, brzmienia, znaczenia³⁸. Twórczość językowa charakteryzuje się wysokim poziomem płynności, giętkości i oryginalności, określanych jako **werbalne zdolności dywergencyjne**³⁹, które mierzymy wypowiedziami ustnymi.

Twórczość językowa pojawia się również podczas przyswajania **języka obcego**. Uczestnicy aktu słownego są twórcami własnej sytuacji komunikacyjnej, w związku z tym muszą umieć modyfikować własne reakcje i działania. W codziennej interakcji werbalnej zachodzi wiele zjawisk, dlatego twórczość językowa jest nieoderwalnym elementem komunikacji w języku ojczystym i obcym. W posługiwaniu się językiem obcym ważne jest, aby dzieci potrafiły tym językiem manipulować i dostosowywać go do potrzeb. Zagadnienie **twórczości w języku obcym** nie zostało do tej pory tak rozwinięte przez polskich badaczy, jak twórcza aktywność werbalna w języku ojczystym. Dlatego pojawia się konieczność dalszego wzbogacania teorii, będącej fundamentem prac empirycznych.

W nauczaniu języków obcych dzieci niezwykle ważne jest, aby **metody, techniki i style nauczania** były dostosowane do ich wieku, możliwości i warunków rozwojowych. W dysertacji zaprezentowano i omówiono konwencjonalne i niekonwencjonalne metody nauczania języka obcego⁴⁰. Wybór odpowiedniej zależy jest od środowiskowych

³⁵ J. Bałachowicz, A Witkowska – Tomaszewska, *Edukacja wczesnoszkolna...*, op. cit., s. 169.

³⁶ M. Magda-Adamowicz, *Swoistość twórczości dzieci – jej rozwój, formy i uwarunkowania*, [w:] *Twórczość dzieci we wczesnej edukacji*, M. Magda-Adamowicz (red.), Wyższa Szkoła Menadżerska, Legnica 2005, s. 20, 21.

³⁷ R. Stawinoga, *Twórczość językowa dziecka...*, op. cit., s. 10.

³⁸ Ibidem, s. 10.

³⁹ Ibidem, s. 81.

⁴⁰ H. Komorowska, *Metodyka nauczania języków obcych*, Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2015

i indywidualnych czynników u każdego dziecka. Biorąc pod uwagę te warunki, wiek oraz bariery psychiczne, które mogą się pojawić w procesie przyswajania języka obcego, istnieje konieczność zapoznawania z językiem przez zabawę⁴¹. Wiąże się to z organizowaniem dzieciom różnych aktywności, które pozwalają w ruchu, osłuchiwać z piosenkami i wierszykami. Należy pamiętać, że nauczanie języków obcych w przedszkolu „ma na celu przede wszystkim motywować, zachęcać, stwarzać sytuacje sprzyjające odkrywaniu świata, jak i wykorzystywać naturalne predyspozycje dziecka w rozwijaniu umiejętności językowych”⁴². Dlatego zabawy rozwijające twórczość werbalną w języku obcym wydają się odpowiednim rozwiązaniem dla dzieci w wieku przedszkolnym. Niezwykła wrażliwość językowa dzieci oraz naturalna potrzeba zabawy sprzyja, zdaniem autorki, podnoszeniu się poziomu płynności, giętkości i oryginalności w mówionym języku angielskim. Warto zachęcać dzieci do ruchu, działania, samodzielnego podejmowania czynności, eksplorowania świata oraz do zadawania pytań. W tych działaniach pomocne mogą być **zabawy twórcze**.

Biorąc pod uwagę występowanie pierwiastka twórczego w zabawach, przyjęto za Magda-Adamowicz, że zabawy twórcze (i odtwórcze), mogą występować w każdym typie zabaw, tj. tematycznych, konstrukcyjnych, ruchowych, dramatycznych, itp⁴³. Zabawy te mają określoną strukturę, w skład których wchodzi od jednego do trzech pierwiastków twórczych, tj.: operacje twórcze i odtwórcze, materiał otwarty i zamknięty oraz metody algorytmiczne i heurystyczne⁴⁴. Pojęcie **operacja** oznacza czynność, działanie. Są to uzewnętrznione, podejmowane przez dzieci działania, czynności, w wyniku których powstają pewne rozwiązania. **Materialem** są określone środki, przedmioty, na których dokonuje się operacji. **Metoda** natomiast wskazuje na sposób i kolejność wykonania różnorodnych operacji w zadaniu⁴⁵. Chcąc rozwijać twórczość dzieci w toku edukacji należy dołożyć wszelkich starań, aby czynności wykonywane przez dzieci miały charakter otwarty i umożliwiały swobodny wybór. Dlatego wykorzystywane w pracy z dziećmi typy zabaw powinny jak najczęściej przybierać postać twórczych. Zabawy twórcze wg Magda-Adamowicz to te, „w których występuje co najmniej jeden pierwiastek twórczy, tj. metody otwarte i/lub operacje-otwarte i/lub materiał otwarty(...). Zaś w zabawach odtwórczych każdy pierwiastek jest odtwórczy,

⁴¹ J. Brzeziński, *Nauczanie języków obcych dzieci*, WSiP, Warszawa 1987, s. 116.

⁴² J. Środowska, *Jak oceniać znajomość języka niemieckiego w przedszkolach i klasach zerowych?*, „Języki obce w szkole”, nr 6/2005, s. 141.

⁴³ M. Magda-Adamowicz, *Twórcze zabawy dzieci*, op. cit.

⁴⁴ Podstawą do opracowania koncepcji zabaw twórczych była teoria zintegrowanych zadań J. Gniteckiego

⁴⁵ J. Gnitecki, *Super nauczanie w edukacji szkolnej*, Poznań 1996.

czyli metody algorytmiczne i operacje standardowe, i materiał zamknięte⁴⁶. Na tej podstawie wyodrębniono siedem typów zabaw twórczych, łączących w sobie te trzy elementy. Projekt twórczych zabaw znajduje się w tabeli poniżej.

Tabela 1 Schemat twórczych zabaw

Operacje – czynności, działania	Materiał	Metody – sposób realizacji zabawy	Symbole zabawy
Twórcze Bodziec do zabawy: wyobraź sobie, zaprojektuj, stwórz, wymyśl, skomponuj	Otwarty – brak określenia konkretnych zabawek i przedmiotów potrzebnych do zabawy	Heurystyczne – swobodna technika, sposób zabawy, brak reguł	Zooo
		Algorytmiczne – zabawa według określonych, narzuconych reguł	Zooz
	Zamknięty – narzucone zabawki, przedmioty potrzebne do zabawy	Heurystyczne – swobodna technika, sposób zabawy, brak reguł	Zozo
		Algorytmiczne – zabawa według określonych, narzuconych reguł	Zozz
Odtwórcze Bodziec do zabawy: Pokaż to, co ja, opowiedz co widzisz, powtórz piosenkę	Otwarty – brak określenia konkretnych zabawek i przedmiotów potrzebnych do zabawy	Heurystyczne – swobodna technika, sposób zabawy, brak reguł	Zzoo
		Algorytmiczne – zabawa według określonych, narzuconych reguł	Zzoz
	Zamknięty – narzucone zabawki, przedmioty potrzebne do zabawy	Heurystyczne – swobodna technika, sposób zabawy, brak reguł	Zzoo

Źródło: opracowanie własne na podstawie M. Magda-Adamowicz⁴⁷

3. Metodologia badań własnych

3.1. Przyjęta orientacja badawcza

W rozprawie przyjęty został **paradygmat funkcjonalistyczny**. Założenia epistemologiczne natomiast obejmują orientację systemową, której podstawą jest systemowe podejście do twórczości. Według paradygmatu funkcjonalistycznego świat traktowany jest jako system, który jest całością złożoną z wielu elementów wzajemnie na siebie oddziałujących. W metodologii funkcjonalizm jest sposobem poznawania rzeczywistości, dzięki któremu można uzyskać informacje na temat konsekwencji, użyteczności i przydatności przedmiotu

⁴⁶ M. Magda-Adamowicz, *Twórcze zabawy dzieci*, op. cit.

⁴⁷ Ibidem

badan . Funkcjonalizm stara się dostarczać racjonalnych wyjaśnień dotyczących funkcjonowania społeczeństwa, zorientowany jest szukanie praktycznych rozwiązań określonych problemów . W związku z tym autorka pracy wyznacza wiele zmiennych i nie ogranicza się tylko do jednej techniki badawczej, ale poszukuje odpowiedzi na postawione problemy wykorzystując różne podejścia.

W dysertacji przyjęto **strategię ilościową**, która przyczyni się do sformułowania ogólnych prawidłowości w kontekście badanej próby, pozwoli również na zweryfikowanie opracowanego autorskiego programu i ustalenie, czy jego oddziaływanie wpłynie na poziom twórczości dzieci. Analizę badań uzupełniono o interpretację jakościową. Otrzymane w wyniku metod ilościowych dane ukażą badane zjawisko za pomocą liczb, natomiast jakościowa ich interpretacja pozwoli na dokonanie dokładniejszej charakterystyki współzależności zmiennych.

Przyjęta w niniejszej rozprawie doktorskiej strategia ilościowa wskazuje na **model pozytywistyczny**⁴⁸ badań w naukach społecznych, który oparty jest na przekonaniu o istnieniu obiektywnej rzeczywistości, a którą można prawdziwie poznawać dzięki zastosowaniu rzetelnych metod naukowych, między innymi eksperymentu. Między konstruktywnymi elementami świata społecznego poszukuje się prawidłowości oraz związków przyczynowo – skutkowych, które można wyjaśniać i przewidywać⁴⁹. Pozytywistyczne badania empiryczne zatem „prowadzone są w celu znalezienia związków lub regularności, prawidłowości i zależności między zmiennymi”⁵⁰. Dzięki przyjętym badaniom ilościowym „można określać efektywność nauczania pojedynczych uczniów (...)”⁵¹, co staje się czynnikiem warunkującym podejmowanie dalszych czynności badawczych z uwzględnieniem metod jakościowych, a co za tym idzie, przyjmowanie odmiennych paradygmatów.

Podsumowując, założenia ontologiczne, czyli poglądy na badaną rzeczywistość⁵², nawiązują do funkcjonalizmu, zatem w rozprawie przyjęty został paradygmat funkcjonalistyczny. Natomiast sposób poznawania rzeczywistości, czyli założenia epistemologiczne⁵³ skupiają się wokół obiektywnego podejścia do nauk społecznych, czyli

⁴⁸ G. Burrell, G. Morgan, *Sociological Paradigms and Organisational Analysis Elements of the Sociology of Corporate Life*, Asgate Publishing Company, Burlington 2005 , s. 3.

⁴⁹ Ibidem, s. 5.

⁵⁰ K. Duraj-Nowakowa, *Krytyka pozytywistycznego paradygmatu badań pedagogicznych*, Rocznik Naukowo-Dydaktyczny, z. 144, 1992, s. 33.

⁵¹ S. Palka, *Metodologiczne problemy badań edukacyjnych*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas, Pedagogika 13/2016, s. 32.

⁵² M. Magda-Adamowicz, *Twórczość pedagogiczna nauczycieli w kontekście systemowym...*, op. cit., s. 162.

⁵³ Ibidem, s. 162.

modelu pozytywistycznego⁵⁴. W związku z tym kierunkiem celu poszukiwań jest orientacja systemowa, dlatego uwzględniono równe aspekty twórczości – zachowania, proces, efekt, język, warunki środowiskowe. W badaniach przyjęto strategię ilościową, co prowadzi do sformułowania założeń metodologicznych.

3.2.Przedmiot i cele badań

Przedmiotem badań empirycznych rozprawy doktorskiej jest twórczość dzieci sześciolatków wywołana autorskim programem „Let’s Speak English” realizowanym twórczymi zabawami w języku angielskim. Z jego pomocą autorka rozprawy chce opisać i wyjaśnić zaistniałe fakty oraz odkryć zachodzące prawidłowości⁵⁵.

Adekwatnie do przyjętego przedmiotu badań precyzowane są ich cele⁵⁶. Są one podstawowym warunkiem podejmowania jakichkolwiek działań naukowych. Przyjęto za prof. dr hab. Januszem Gniteckim trzy cele badawcze, odnoszące się do badań pedagogicznych: poznawcze, teoretyczne i praktyczne⁵⁷.

Cel poznawczy:

- 1) *Wykrycie i ukazanie wpływu autorskiego programu realizowanego twórczymi zabawami na twórczość dzieci w języku angielskim.*

Cel teoretyczny:

- 1) *Wzbogacenie nauki o uzyskane wyniki badań własnych oraz ich analizę i interpretację.*

Cele praktyczne:

- 1) *Zweryfikowanie opracowanego autorskiego programu rozwijającego twórczość w języku angielskim dzieci w wieku przedszkolnym;*
- 2) *Sformułowanie postulatów dla praktyki pedagogicznej.*

⁵⁴ G. Burrell, G. Morgan, *Sociological Paradigms and Organisational Analysis...*, op. cit., s. 3.

⁵⁵ K. Duraj – Nowakowa, *Studiowanie literatury przedmiotu*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2002, s. 38.

⁵⁶ J. Gnitecki, *Zarys metodologii badań w pedagogice empirycznej*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Tadeusza Kotarbińskiego, Zielona Góra 1993, s. 128.

⁵⁷ *Ibidem*, s. 128.

3.3. Problemy i hipotezy, zmienne i wskaźniki badawcze

Kolejnym etapem przeprowadzenia badań jest określenie problemów i hipotez badawczych. Problem nadaje badaniom sens oraz wartość poznawczą⁵⁸, zwykle jest on uszczegółowieniem postawionych celów badań⁵⁹.

W przeprowadzonych badaniach sformułowano trzy główne problemy badawcze, „dotyczące relacji zachodzących między zmiennymi”⁶⁰, które kolejno poddano uszczegółowieniu. Zestawiono je w tabeli 2.

Adekwatnie do postawionych problemów formułujemy hipotezy⁶¹, które z języka greckiego oznaczają „podkład”, „przypuszczenie”, „domysł”. Są one próbą odpowiedzi na zadane przez badacza pytania, czyli problemy badawcze. Sprecyzowano hipotezy do wyżej zamieszczonych problemów głównych i szczegółowych. Zamieszczono je w tabeli 2.

Do pierwszego i trzeciego problemu głównego i z nich wypływających problemów szczegółowych nie sprecyzowano hipotez, ponieważ odnoszą się one do obserwowalnych aspektów twórczości, czyli do autorskiego programu, zachowań, procesu i dzieła twórczego oraz warunków środowiskowych badanych dzieci sześcioletnich. W tym przypadku nie występuje potrzeba formułowania hipotez, które mogłyby ograniczyć poszukiwania. Dlatego diagnoza twórczości dzieci sześcioletnich uczestniczących w realizacji autorskiego programu „Let’s Speak English” zostanie przedstawiona jako opis i analiza zgromadzonych danych, zgodnie z ustalonymi wskaźnikami.

Z postawionych problemów i wynikających z nich hipotez wyodrębniono zmienne zależne i niezależne oraz wskaźniki empiryczne i definicyjne. Ich zestawienie, wraz z problemami badawczymi i hipotezami, znajduje się w tabeli 2.

⁵⁸ S. Palka, *Metodologia. Badania. Praktyka pedagogiczna*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2006, s. 11.

⁵⁹ M. Łobocki, *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2009, s. 23.

⁶⁰ K. Duraj – Nowakowa, *Studiowanie literatury przedmiotu*, op. cit., s. 49.

⁶¹ J. Gnitecki, *Zarys metodologii badań...*, op. cit., s. 83.

Tabela 2 Zmienne i wskaźniki badań własnych

Problemy badawcze		Zmienne niezależne		Zmienne zależne		Wskaźniki
główne	szczegółowe	główne	szczegółowe	główne	szczegółowe	
1. Jaki jest zakres twórczości w autorskim programie „Let’s Speak English”?	1.1. Jaki jest zakres twórczości w założeniach i celach autorskiego programu „Let’s Speak English”? 1.2. Jaki jest zakres twórczości w treściach kształcenia autorskiego programu „Let’s Speak English”? 1.3. Jaki jest zakres twórczości w proponowanych metodach, formach i środkach realizacji autorskiego programu „Let’s Speak English”? 1.4. Jaki jest poziom twórczości autorskiego programu „Let’s Speak English”? 1.5. Jaka jest organizacja i przebieg zajęć przyjęty w autorskim programie „Let’s Speak English”?	Autorski program „Let’s Speak English”	- założenia - cele - treści kształcenia - warunki realizacji programu			
2. Jaki jest wpływ autorskiego programu „Let’s Speak English” na rozwój twórczości werbalnej w języku angielskim u dzieci sześciolatków?	2.1. Jaki jest wpływ autorskiego programu „Let’s Speak English” na poziom płynności w języku angielskim u dzieci sześciolatków?	Wiek	6 lat	Twórczość werbalna w języku angielskim	Płynność	Liczba wytworzonych w określonym czasie pomysłów spełniających określone kryterium.
	2.2. Jaki jest wpływ autorskiego programu „Let’s Speak English” na poziom giętkości w języku angielskim u dzieci sześciolatków?	Płeć	- dziewczynka - chłopiec		Giętkość	Liczba odmiennych kategorii rozwiązań zadania.
	2.3. Jaki jest wpływ autorskiego programu „Let’s Speak English” na poziom oryginalności w języku angielskim u dzieci sześciolatków?	Warunki przedszkolne	- Podstawa Programowa Wychowania Przedszkolnego - program nauczania języka angielskiego		Oryginalność	Niestereotypowe i zaskakujące odpowiedzi.
		Warunki rodzinne	liczba dzieci w rodzinie - 1 dziecko - 2 dzieci - 3 i więcej dzieci			
3. Jaka jest twórczość dzieci sześciolatków uczestniczący	3.1. Jakie są cechy zachowań twórczych dzieci sześciolatków w trakcie realizacji autorskiego programu „Let’s Speak English”?			Zachowania twórcze	Cechy heurystyczne	- twórczość werbalna, - wysoka refleksyjność, - uczenie się samodzielne, - samodzielność intelektualna twórczości, - uzdolnienia artystyczne, - wyobraźnia twórcza,

ch w realizacji autorskiego programu „Let’s Speak English”?						<ul style="list-style-type: none"> - samodzielność obserwacji, - myślenie dywergencyjne, - wysoka sprawność i umiejętność konstrukcyjna, - elastyczność intelektualna, - aktywność poznawcza, - zdolności techniczne, - uczenie się rekonstruktywne, - pamięć logiczna, - uczenie się poprzez zrozumienie.
					Cechy nonkonformistyczne	<ul style="list-style-type: none"> - elastyczność adaptacyjna, - nominatywność, - tolerancja, - samoorganizacja, - oryginalność, - spontaniczność, ekspresja, - niezależność, - odpowiedzialność, - otwartość, - konsekwencja, - odporność, wytrwałość, - aktywność, witalizm, - samokrytycyzm, - wysokie poczucie własnej wartości, - odwaga.
	3.2. Jak przebiega proces twórczy dzieci sześciolletnich w trakcie realizacji autorskiego programu „Let’s Speak English”?			Proces twórczy	Szybkość uświadomienia przez dziecko koncepcji zabawy językowej	<ul style="list-style-type: none"> - rozpoczyna pracę natychmiast, - zastanawia się kilka minut, - zastanawia się od 5 do 10 minut, - poddaje się i nie wymyśla własnej koncepcji, mimo długiego zastanawiania się.
					Pomysł realizacji zabawy Zaangażowanie w zabawę	<ul style="list-style-type: none"> - samodzielny, - częściowo wzoruje się, - pomysł jest samodzielny, ale dziecko rozwija go z udziałem innych dzieci, - odtwarza od innych.
					Reakcja na trudności	<ul style="list-style-type: none"> - w przypadku wystąpienia trudności samodzielnie znajduje rozwiązanie i kontynuuje zabawę, - ma pewne trudności, z którymi radzi sobie przy pomocy osoby dorosłej, - jest skrępowane, nie radzi sobie w czasie zabawy, lecz nie przerywa jej, - wystąpienie trudności powoduje przerwanie zabawy.
					Warunki podejmowanych zabaw	<ul style="list-style-type: none"> - bawi się w grupie, ale według własnych zasad, - bawi się w grupie i narzuca przebieg zabaw, - bawi się w grupie i podporządkowuje się innym, - bawi się w samotności.
					Czynniki pobudzające	<ul style="list-style-type: none"> - po wysłuchaniu polecenia od razu przystępuje do zabawy, - po wysłuchaniu polecenia należy je zachęcić do zabawy, - po wysłuchaniu polecenia przystępuje do zabawy w momencie gdy widzi, że inne dzieci to robią, - po wysłuchaniu polecenia nie chce przystąpić do zabawy, należy je długo namawiać.
					Stan dziecka przystępującego do zabawy	<ul style="list-style-type: none"> -nie może doczekać się zabawy, jest podekscytowane, -z poczuciem przyjemności, -z entuzjazmem, -bez wyraźnego nastawienia,

						<ul style="list-style-type: none"> -z oporami, -oddala moment rozpoczęcia zabawy
					Samopoczucie dziecka w czasie zabawy	<ul style="list-style-type: none"> - stan wesołości i entuzjazmu, - stan skupienia na zabawie, - stan spokoju i błogości, - stan podenerwowania, - stan zniecierpliwienia, - podniecenie z przykrym wzburzeniem, - stan obojętny.
					Samopoczucie po odbytej zabawie	<ul style="list-style-type: none"> - stan wesołości i entuzjazmu, - stan spokoju i błogości, - podniecenie o przyjemnym zabarwieniu, - stan osobistego szczęścia, - stan mobilizacji do dalszej (lub kolejnej) zabawy, - stan podenerwowania, - stan zniecierpliwienia, - stan wyczerpania, - stan rezygnacji, - stan obojętny.
					Zmienność pierwotnego pomysłu zabawy	<ul style="list-style-type: none"> - zawsze, - bardzo często, - często, - rzadko, - nigdy.
					Sposób zabawy	<ul style="list-style-type: none"> - jest pewne swoich działań, dokonuje oceny przebiegu zabawy lub stosowanych, ułożonych zabawek, przedmiotów, - wprowadza poprawki elementów zabawy, - zastanawia się nad każdym ruchem, czynnością, elementem zabawy, - nie jest pewne swoich działań, waha się.
					Czas zabawy	<ul style="list-style-type: none"> - intensywnie długo, - trudno dziecko oderwać od zabawy. - intensywnie krótko, - powoli z przerwami, - kończy o wiele szybciej niż rówieśnicy.
					Wykorzystanie zabawki/pomocy w czasie zabaw	<ul style="list-style-type: none"> - Używane zabawki/pomoce zastępują inne przedmioty, dostosowywane są do potrzeb, - Przeważnie używa zabawki/pomocy zgodnie z jej przeznaczeniem, ale w przypadku braku odpowiedniego przedmiotu potrafi go zastąpić innym, - W przypadku braku odpowiedniego przedmiotu, rezygnuje z koncepcji zabawy i wymyśla inną. - W przypadku braku odpowiedniego przedmiotu, rezygnuje z koncepcji zabawy i kończy ją.

3.4. Metody, techniki i narzędzia badawcze

Kolejnym etapem badań naukowych jest dobór i zastosowanie określonych metod badawczych, a co się z tym wiąże również technik i narzędzi.

Metodą badawczą, która została zastosowana w rozprawie doktorskiej jest **eksperyment pedagogiczny**. Sam eksperyment definiowany jest jako „metoda polegająca na obserwowaniu zjawisk, celowo przez badacza wywołanych, w kontrolowanych przez niego warunkach, z myślą o uzyskaniu odpowiedzi na pytania dotyczące skutków wprowadzonych zmian”⁶². Natomiast za pomocą eksperymentu pedagogicznego badamy zjawiska związane z edukacją, czyli wychowaniem, nauczaniem i kształceniem⁶³..

W eksperymencie zastosowano technikę grup równoległych. Dobrano dwie grupy dzieci, zbliżonych do siebie pod takimi względami jak: wiek, płeć, placówka wychowania przedszkolnego, program nauczania języka angielskiego, poziom znajomości języka angielskiego. W obu grupach przeprowadzono pre-test, po czym jedna grupa stała się grupą eksperymentalną, druga kontrolną. W pierwszej grupie (określanej dalej grupą A bądź eksperymentalną) wprowadzono czynnik eksperymentalny w postaci autorskiego programu „Let’s Speak English” realizowanego za pomocą twórczych zabaw w języku angielskim. Natomiast w drugiej (grupa B, kontrolna) takich zabaw nie przeprowadzono, realizowano jedynie podstawę programową. Eksperyment trwał 4 miesiące, dodatkowe zajęcia odbywały się dwa razy w tygodniu. W tym czasie prowadzono również badania za pomocą technik, które zostaną opisane poniżej. Na zakończenie eksperymentu przeprowadzono post-test, za pomocą takiego samego narzędzia jak w pierwszym teście. Uzyskane wyniki podlegały analizie statystycznej. Do pomiaru zmian jakie zaszły pomiędzy grupą A i B wykorzystano test istotności statystycznej.

Podstawą do wyboru eksperymentu pedagogicznego jako metody badawczej jest analiza polskiej i zagranicznej literatury przedmiotu, gdzie znajdują się przykłady badań eksperymentalnych i quasi-eksperymentalnych dotyczących twórczości dziecięcej⁶⁴.

⁶² A. W. Maszke, *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008, s. 175.

⁶³ M. Łobocki, *Metody i techniki badań pedagogicznych*, op. cit., s. 110.

⁶⁴ H. Krauze-Sikorska, *Edukacja przez sztukę. O edukacyjnych wartościach artystycznej twórczości dziecka*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2006; D. J. Czelakowska, *Twórczość a kształcenie języka dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, Impuls, Kraków 1996; E. Filipiak, *Konteksty rozwoju aktywności językowej dzieci...*, op. cit.; E. Biernacka, *Aktywność twórcza w języku angielskim...*, op. cit.; R. Stawinoga, *Twórczość językowa dziecka...*, op. cit.; M. Garaigordobil, *Effects of a Play Program on Creative Thinking of Preschool Children*, „The Spanish Journal of Psychology” 12(2): 608-18 November 2011; K. Ulger, *The structure of creative thinking: visual and verbal areas*, „Creativity Research Journal”, Volume 27/2015

W ramach eksperymentu pedagogicznego wykorzystano test, obserwację i badanie dokumentów⁶⁵, co zestawiono w tabeli 3.

Tabela 3 Metody techniki i narzędzia w badaniach własnych

Metoda	Technika	Narzędzia
Eksperyment pedagogiczny	Test	1. Test twórczości językowej w języku angielskim. 2. Klucz do testu twórczości językowej w języku angielskim.
	Obserwacja	3. Kwestionariusz Obserwacji Twórczych Zachowań Dzieci – wersja dla nauczycieli - autorstwa M. Magdy-Adamowicz. 4. Klucz do Kwestionariusza Obserwacji Twórczych Zachowań Dzieci - autorstwa Marzenny Magdy-Adamowicz. 5. Protokół Obserwacji Procesu Twórczego Dziecka zachodzącego w czasie zabaw językowych- autorstwa K. Miłek, po modyfikacji K. Kasowskiej. 6. Klucz do Protokołu Obserwacji Procesu Twórczego Dziecka – autorstwa K. Kasowskiej. 7. Kwestionariusz Obserwacji Efektu Twórczego – autorstwa K. Kasowskiej. 8. Klucz do Kwestionariusza Obserwacji Efektu Twórczego – autorstwa K. Kasowskiej.
	Analiza dokumentów	9. Macierz celów autorskiego programu „Let’s Speak English”. 10. Graf treści kształcenia autorskiego programu „Let’s Speak English”. 11. Kwestionariusz Oceny Poziomu Twórczości Autorskiego Programu - autorstwa M. Magda – Adamowicz.
Statystyczna	Test	12. Nieparametryczny test Smirnowa – Kołmogorowa. 13. Parametryczny test t-Studenta.

Źródło: opracowanie własne

3.5. Badana grupa i teren badań

Kolejnym bardzo ważnym elementem procesu badawczego jest dobór próby badawczej, inaczej określanej jako dobór osób badanych. Zastosowano celowy dobór próby⁶⁶ wśród dzieci z jednej placówki wychowania przedszkolnego, dobór losowy zmieniłby naturalne warunki organizacyjne dzieci, co jest jednym z podstaw prowadzenia eksperymentu pedagogicznego.

Badania przeprowadzono w roku 2019 z udziałem 2 grup dzieci w wieku sześciu lat. W obu grupach przedszkolnych stosowany był ten sam program nauczania języka angielskiego oraz podręczniki i karty ćwiczeń „Learning Stars”. Zajęcia z języka angielskiego odbywały się 5 razy w tygodniu w wymiarze 30 minut dziennie pod kierunkiem tej samej nauczycielki. Wstępnie sprawdzono warunki dzieci, tj. 1) zebrano od rodziców informacje o dziecku: liczba dzieci w rodzinie, czy dziecko uczęszcza na dodatkowe zajęcia z języka angielskiego oraz czy rodzice wyrażają chęć, aby ich dziecko w toku dalszej edukacji pobierało dodatkową naukę

⁶⁵ T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych...*, op. cit.

⁶⁶ M. Łobocki, *Metody i techniki badań pedagogicznych*, op. cit., s. 41; A. W. Maszke, *Metody i techniki badań pedagogicznych*, op. cit., s. 147; T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych...*, op. cit., s. 128.

z języka obcego. 2) na podstawie testu i flashcards sprawdzono poziom opanowania przez dzieci podstawowego słownictwa angielskiego. Wyrazy i wyrażenia, które dzieci sześciolatki powinny znać zostały zaczerpnięte z programów nauczania języka angielskiego w wieku przedszkolnym. Na tej podstawie wyłoniono 50 dzieci, po 25 w każdej grupie, w tym 12 chłopców i 13 dziewczynek.

Badania zostały przeprowadzone w jednym z przedszkoli w Zielonej Górze w województwie lubuskim. Placówka ta na ten czas funkcjonowała jako przedszkole niepubliczne, natomiast od 2020 roku jest przedszkolem miejskim zarządzanym przez prywatny organ prowadzący.

4. Wyniki badań własnych i wnioski

Badania prowadzone w ramach rozprawy podzielono na trzy etapy. W pierwszym etapie eksperymentu sprawdzono poziom twórczości dzieci w języku angielskim za pomocą *Testu Twórczości Językowej*. Otrzymane wyniki pozwoliły stwierdzić, że w obu grupach przeważa niski poziom twórczości w języku angielskim. Liczba punktów w obu grupach była porównywalna, w grupie B dzieci zdobyły 1 punkt więcej, na tej podstawie wybrano grupę eksperymentalną (A) i grupę kontrolną (B). W drugim etapie eksperymentu, do grupy A – eksperymentalnej, wprowadzono czynnik eksperymentalny w postaci autorskiego programu „Let’s Speak English” realizowanego twórczymi zabawami w języku angielskim. W trzecim etapie eksperymentu powtórnie zastosowano *Testu Twórczości Językowej*. Okazało się, że wyniki testu dzieci z grupy eksperymentalnej (A) są wyższe w stosunku do pre – testu oraz do grupy kontrolnej (B). Suma uzyskanych przez wszystkie dzieci punktów to 3199 w grupie A i 1179 w grupie B. Grupa eksperymentalna (A) po pierwsze zdobyła niemal dwukrotnie więcej punktów w teście końcowym niż początkowym i po drugie przewyższyła grupę kontrolną (B) o 2020 punktów. Wysoki poziom twórczości w języku angielskim w grupie eksperymentalnej (A) uzyskało 20% dzieci, średnim poziomem charakteryzuje się 28% sześciolatków, niskim natomiast 52%. Mimo że wartości dotyczące poziomu niskiego i średniego nie są wysokie, to należy zauważyć ich wzrost w porównaniu do pre – testu. W pierwszym etapie eksperymentu wysoki poziom osiągnęła jedna osoba, w końcowych pięciorgo dzieci. Warto również zwrócić uwagę na grupę kontrolną, gdzie 100% osób badanych wykazało niski poziom twórczości w języku angielskim w trzecim etapie eksperymentu. Istotny jest także fakt, że wykorzystany w badaniach *Test Twórczości Językowej* nie posiada skali punktów, co oznacza, że najwyższą możliwą liczbę punktów ustala się na podstawie uzyskanych odpowiedzi dzieci i otrzymanych przez nie punktów. W tym przypadku

maksymalną liczbą punktów w pierwszym etapie eksperymentu było 184, natomiast w trzecim etapie eksperymentu - 246. Widać zatem wzrost otrzymywanych przez dzieci punktów. Przede wszystkim sześciolatki z grupy eksperymentalnej wzbogaciły swój zasób słownictwa angielskiego. Stały się też bardziej otwarte i pewne w swoich próbach wypowiedzi w obcym języku. Dzieci, które na początku wstydziły się i twierdziły, że nie znają wielu słów zauważyły, że w rzeczywistości jest inaczej i mogą uczestniczyć w zabawach. Dzieci odkryły również, że nawet przy braku znajomości odpowiedniego wyrazu mogą go zastąpić innym skojarzeniem lub na potrzeby zabawy stworzyć własne słowo. Zaproponowane dzieciom z grupy eksperymentalnej zajęcia rozwinęły także umiejętność podejmowania decyzji, dzięki umożliwieniu im indywidualnego wyboru materiałów czy sposobu zabawy. Dzięki zabawom twórczym nastąpiła integracja treści, na przykład pracy technicznej/plastycznej z zajęciami z języka obcego. Dzieci zobaczyły, że podczas takich czynności jak rysowanie, układanie, projektowania części garderoby można używać słownictwa w języku angielskim.

Pierwszy główny problem badawczy dotyczy analizy autorskiego programu „Let’s Speak English”. Brzmi on: *Jaki jest zakres twórczości w autorskim programie „Let’s Speak English”?* i został uszczegółowiony do następujących problemów: 1.1.*Jaki jest zakres twórczości w założeniach i celach autorskiego programu „Let’s Speak English”?*; 1.2.*Jaki jest zakres twórczości w treściach kształcenia autorskiego programu „Let’s Speak English”?*; 1.3. *Jaki jest zakres twórczości w proponowanych metodach, formach i środkach realizacji autorskiego programu „Let’s Speak English”?*; 1.4.*Jaki jest poziom twórczości autorskiego programu „Let’s Speak English”?*; 1.5.*Jaka jest organizacja i przebieg zajęć przyjęty w autorskim programie „Let’s Speak English”?*. W analizie programu uczestniczyła grupa eksperymentalna. Odpowiadając na postawione problemy badawcze należy stwierdzić, że zarówno założenia, jak i cele programu koncentrują się na rozwijaniu twórczości u dzieci, dlatego zakres twórczości jest tutaj duży. Pomiędzy celami pośrednimi programu pojawia się pionowa i pozioma integracja przyczynowo – skutkowa, a każdy z nich będzie się przyczyniał do rozwoju twórczości dzieci w języku angielskim. Ponadto wszystkie działania objęte programem, ze swojego założenia, mają za zadanie stwarzać dzieciom warunki dla rozwoju mowy, twórczości i współpracy. Treści kształcenia w programie zostały podzielone na 6 obszarów tematycznych uszczegółowionych do tematów skoncentrowanych na określonym materiale leksykalnym. Wyraźnie zaznaczają się tutaj dwa zakresy pojęciowe, zatem pomiędzy treściami kształcenia zachodzi integracja przyczynowo-skutkowa. Treści nie nawiązują bezpośrednio do twórczości, zatem jej zakres jest tutaj mały, wskazują jedynie tematy wokół których koncentrowane są działania nauczyciela i dzieci. Natomiast to właśnie metody

nauczania, formy oraz środki realizacji mają przyczyniać się do zwiększenia poziomu twórczości dzieci w języku angielskim. Główną wykorzystywaną metodą są zabawy w języku angielskim zaczerpnięte z koncepcji twórczych zabaw autorstwa Magda-Adamowicz. Program zawiera ich omówienie. Pozostałe metody pracy z dziećmi na zajęciach języków obcych również zostały przedstawione, nawiązują one do rozwijania twórczości dzieci. Przygotowując się do zajęć nauczyciel może wykorzystać dowolne metody, techniki, formy i pomoce dydaktyczne, jednak musi pamiętać, że realizacja głównego celu wymaga użycia twórczych zabaw, które powinny znaleźć się w każdym konspekcie. Zatem zakres twórczości w metodach, formach i środkach realizacji – zdaniem ekspertów - jest duży. Przebieg i organizacja zajęć wskazują na również duży zakres twórczości – podstawą są wspomniane twórcze zabawy, dodatkowo w ramach wprowadzenia do tematu oraz podsumowania zaproponowano gry i zabawy ruchowe, pantomimę, gry planszowe i inne. W programie przyjęto subiektywne podejście do twórczości, dlatego został on poddany ocenie przez pięciorga sędziów kompetentnych. Przyznawali oni punkty za cechy wytworu, reakcję odbiorcy oraz cechy procesu myślenia widoczne w programie. Uogólniając otrzymane wyniki sędziowie przyznali programowi wysoki poziom twórczości.

Drugi problem badawczy, przyjęty w niniejszej rozprawie brzmi: *Jaki jest wpływ autorskiego programu „Let’s Speak English” na rozwój twórczości werbalnej w języku angielskim u dzieci sześciolletnich?* W hipotezie założono, że *prawdopodobnie jest wysoki wpływ autorskiego programu „Let’s Speak English” na rozwój twórczości werbalnej w języku angielskim u dzieci sześciolletnich.* Z obliczeń statystycznych wynika, że w badaniach końcowych istotność dwustronna przybiera wartości $<0,05$, co oznacza, że średnie wartości grupy eksperymentalnej są wyższe niż grupy kontrolnej. Otrzymane wyniki są zatem istotne statystycznie, co pozwala na przyjęcie hipotezy, że wpływ autorskiego programu na twórczość dzieci sześciolletnich w języku angielskim jest duży.

W pracy sprecyzowano także problemy badawcze szczegółowe, które wpływają z drugiego problemu głównego.

Pierwszy problem szczegółowy brzmi: *Jaki jest wpływ autorskiego programu „Let’s Speak English” na poziom płynności w języku angielskim u dzieci sześciolletnich? (2.1.)* Otrzymane wyniki wskazują, że zabawy twórcze przeprowadzone w ramach realizacji programu, wpłynęły na zwiększenie poziomu płynności dzieci z grupy eksperymentalnej. W pierwszym etapie eksperymentu obie grupy nie różniły się znacznie w liczbie otrzymanych punktów, czyli nie zauważono różnic w poziomie płynności dzieci w języku angielskim. W trzecim etapie eksperymentu natomiast suma punktów otrzymanych przez dzieci z grupy

eksperymentalnej (A) i kontrolnej (B) wyraźnie się różniła. Różnica w średniej arytmetycznej otrzymanej w pierwszym i trzecim etapie eksperymentu, w zakresie płynności, wynosi 12,26 i jest istotna statystycznie, o czym świadczą wartości $p < 0,05$. Można zatem przyjąć hipotezę mówiącą o tym, że *realizacja programu „Let’s Speak English” zwiększy poziom płynności w języku angielskim u dzieci sześciolatek*.

Drugi problem szczegółowy brzmi: *Jaki jest wpływ autorskiego programu „Let’s Speak English” na poziom giętkości w języku angielskim u dzieci sześciolatek?* (2.2.) Analiza wyników w tym kierunku wskazuje, że poziomy uzyskane przez dzieci w grupie eksperymentalnej nie uległy większej zmianie. Warto jednak zwrócić uwagę na zebraną liczbę punktów. W pierwszym etapie eksperymentu maksymalna liczba za zadania uzyskana przez ogół dzieci w grupie eksperymentalnej (A) wynosiła 23, natomiast w trzecim etapie - 45. Suma punktów otrzymanych przez wszystkie dzieci za giętkość była równa 340 w pre – teście i 687 w post – teście. Ostatecznie różnica w średnich arytmetycznych w grupie eksperymentalnej na początku i na końcu badań wynosi 13,88 i jest istotna statystycznie, dlatego przyjęto postawioną wcześniej hipotezę, że *realizacja programu „Let’s Speak English” zwiększy poziom giętkości w języku angielskim u dzieci sześciolatek*. Dzieci w grupie eksperymentalnej podawały odpowiedzi bardziej zróżnicowane, zasób słownictwa był rozbudowany, zwiększyła się liczba kategorii pochodzenia danych wyrazów oraz tworzonych przez dzieci zasad klasyfikacji przedmiotów.

Trzeci problem szczegółowy dotyczący twórczości językowej dzieci został sformułowany następująco: *Jaki jest wpływ autorskiego programu „Let’s Speak English” na poziom oryginalności w języku angielskim u dzieci sześciolatek?* (2.3.) Wyniki ukazują, że poziom oryginalności dzieci w grupie eksperymentalnej (A) uległ zwiększeniu. Dzięki twórczym zabawom zauważono wzrost śmiałości dzieci w tworzeniu neologizmów w języku angielskim oraz nadawaniu różnych anglojęzycznych nazw namalowanym/skonstruowanym postaciom czy przedmiotom. Różnica w średnich arytmetycznych w grupie eksperymentalnej w pierwszym i ostatnim etapie eksperymentu wyniosła 34,4 i jest istotna statystycznie. Potwierdziła się zatem hipoteza, że *realizacja programu „Let’s Speak English” zwiększy poziom oryginalności w języku angielskim u dzieci sześciolatek*.

Trzeci problem główny dotyczył specyfiki twórczości dzieci sześciolatek z grupy eksperymentalnej. Zwrócono uwagę na zachowania, proces oraz efekt twórczy. Sformułowano następujący problem badawczy główny: *Jaka jest twórczość dzieci sześciolatek uczestniczących w realizacji autorskiego programu „Let’s Speak English”?*, który uszczegółowiono. Do problemu głównego trzeciego i wyodrębnionych na jego podstawie

problemów szczegółowych nie sprecyzowano hipotez, ponieważ odnoszą się one do obserwowalnych aspektów twórczości, a hipotezy mogłyby ograniczyć ich postrzeganie. Na podstawie przeprowadzonych badań odpowiedziano na następujące problemy szczegółowe:

3.1. Jakie są cechy zachowań twórczych dzieci sześciolatek w trakcie realizacji autorskiego programu „Let’s Speak English”?

Dzieci z grupy eksperymentalnej charakteryzują się w większej części niskim poziomem zachowań twórczych. Jest to 56% grupy (14 dzieci), 36 % (9 dzieci) uzyskało średni poziom. Natomiast 8%, czyli jedynie dwoje badanych sześciolatek wykazuje wysoki poziom twórczych zachowań. Zachowania twórcze obserwowane były pod kątem dwóch sfer: charakterologicznej i poznawczej. W pierwszej najsilniej rozwinięte cechy to: samodzielność obserwacji oraz aktywność poznawcza. Natomiast w drugiej sferze cechami, które najczęściej obserwowano były odwaga, samokrytycyzm i otwartość. Być może cechy te w pewnym stopniu wpływają na twórczość językową dzieci, sprawiając, że dzieci nie boją się eksperymentować z językiem i poznawać nowych rzeczy.

3.2. Jak przebiega proces twórczy dzieci sześciolatek w trakcie realizacji autorskiego programu „Let’s Speak English”?

W zakresie procesu twórczego wyniki były zróżnicowane. W grupie eksperymentalnej niski poziom wykazuje ośmioro sześciolatek, co stanowi 32% grupy eksperymentalnej. Średnim poziomem charakteryzuje się siedmioro dzieci, czyli 28%, natomiast wysoki poziom uzyskało dziesięcioro sześciolatek (40%). Większość dzieci przystępuje do zabawy bezpośrednio po usłyszeniu polecenia lub potrzebuje chwilę na zastanowienie. Obserwowane sześciolatki zazwyczaj są skoncentrowane na swoich działaniach, nie rozpraszają się przez bodźce napływające z otoczenia. W zakresie samodzielności można zauważyć, że to część dzieci wzoruje się na swoich kolegach, niektóre podporządkowują się poleceniom innych, a w przypadku wystąpienia trudności proszą o pomoc osobę dorosłą. Czynnikiem prowokującym do rozpoczęcia działania w wielu przypadkach było zaobserwowanie tego u rówieśników. Samopoczucie dzieci przed, w trakcie i po zakończeniu zabawy było pozytywne. Przy realizacji pomysłu w trakcie zabawy zauważono dużą refleksyjność dzieci, umiejętność zmiany pierwotnej koncepcji, wprowadzanie poprawek oraz elastyczność w wyborze materiałów do zabawy.

3.3. Jakie są cechy dzieła twórczego dzieci sześciolatek, przyjmujące postać wypowiedzi w języku angielskim?

Efekt twórczy dzieci z grupy eksperymentalnej mierzony był ich wypowiedziami w języku angielskim. Były one obserwowane w trakcie realizacji twórczych zabaw przygotowanych na podstawie opracowanego autorskiego programu „Let’s Speak English”. Wypowiedzi dzieci analizowane były pod kątem 3 kategorii: złożoności, nowości oraz oryginalności. Dwoje dzieci z grupy eksperymentalnej, czyli 8% reprezentowało odwrotny poziom efektu twórczego. Osoby te miały trudności w formułowaniu swojej wypowiedzi, ich zasób słownictwa był ubogi oraz wykazywały się brakiem chęci do udziału w zabawie. Najwięcej dzieci, czyli jedenaścioro, co stanowi 44% grupy, charakteryzuje się niskim poziomem efektu twórczego. Wykazywała się one lakonicznością oraz skłonnością powtarzania po swoich kolegach, język angielski pojawiał się sporadycznie. Średni poziom osiągnęło 32%, czyli ośmioro dzieci, które starały się używać słownictwa w języku angielskim, jednak hamowała je obawa przed popełnieniem błędu lub brak znajomości odpowiedniego słownictwa. Natomiast czworo dzieci, które uzyskały wysoki poziom efektu twórczego (16%) starały się, by w ich wypowiedziach przeważał język angielski. Tworzyły też anglojęzyczne neologizmy lub takie nazwy w języku angielskim, które nie pojawiały się u innych dzieci. Takie działania sprawiają dzieciom radość i mobilizują je do dalszego rozwoju językowego.

Przytoczone wnioski z badań własnych pozwalają stwierdzić, że zakres twórczości autorskiego programu „Let’s Speak English” jest duży. Pod jego wpływem dzieci rozwinęły swoją twórczość językową w zakresie płynności, oryginalności i giętkości w języku angielskim. Analiza statystyczna wykazała, że uzyskane dane są istotne statystycznie. Przygotowany na potrzeby pracy autorski program „Let’s Speak English” może być wykorzystywany w praktyce przedszkolnej. Skonstruowane na podstawie programu twórcze zabawy były atrakcyjne dla dzieci. Szczególną popularnością cieszyły się zabawy twórcze tematyczne, np. w sklep. Zaproponowane słownictwo anglojęzyczne wykraczało poza słownictwo proponowane w programach nauczania języka angielskiego, co pozwalało na rozszerzenie słownika dzieci. Poprzez zabawy o charakterze otwartym sześciolatki rozwijały swoje umiejętności samodzielnego podejmowania decyzji co do wyboru materiałów i metody zabawy. Zobaczyły też, że przy braku znajomości konkretnych nazw można stworzyć własne. Dzięki tym działaniom poziom płynności, giętkości i oryginalności dzieci sześciolatków uległ zwiększeniu. Należy zatem przyjąć postawioną hipotezę: *Jest duży wpływ autorskiego programu „Let’s Speak English” na rozwój twórczości werbalnej w języku angielskim u dzieci sześciolatków.*

5. Postulaty do dalszych badań i implikacje dla praktyki pedagogicznej

Twórcze zabawy w języku angielskim inspirowane autorskim programem „Let’s Speak English” przyczyniły się do rozwoju twórczego języka dziecka, a więc zwiększenia poziomu płynności, giętkości i oryginalności w języku angielskim. Program może być wykorzystywany przez nauczycieli języka angielskiego w przedszkolu, którzy pragną wpływać na twórczość dzieci, inspirować je do działań na polu językowym oraz integrować zajęcia językowe z plastycznymi, konstrukcyjnymi, muzycznymi itp.

Reasumując całość przedstawionych rozważań, wymagają one jeszcze pogłębienia i poszerzenia. Z tych względów nasuwają się postulaty do dalszych badań:

- 1) Należy przeprowadzić badania poziomu twórczości językowej dzieci w większym odstępie czasowym lub kilkakrotnie je powtórzyć w celu zaobserwowania czy uzyskane przez dzieci możliwości utrzymają się w czasie.
- 2) Badania dotyczące poziomu twórczości dzieci w języku angielskim można zrealizować w grupach dwujęzycznych i porównać z dziećmi uczącymi się języka angielskiego według podstawy programowej.
- 3) Przydatne mogą wydawać się badania interdyscyplinarne, pozwalające uważniej przyjrzeć się procesom poznawczym dzieci rozwijającym się w trakcie twórczych zabaw.
- 4) Można również dokonać analizy porównawczej dzieci należących do różnych klas społecznych.
- 5) Badania poziomu twórczości dzieci w języku angielskim można również przeprowadzić w grupach dzieci starszych.
- 6) Należy również sprawdzić korelację poziomu twórczości językowej dzieci z płcią badanych, kolejnością urodzenia w rodzinie, czy poziomem wykształcenia rodziców.

Na podstawie przeprowadzonych badań własnych nasuwają się również **postulaty dla praktyki pedagogicznej**:

- 1) Podstawę nauki języka angielskiego w przedszkolu powinna stanowić zabawa, która pozwala dzieciom na twórczą aktywność i podejmowanie samodzielnych decyzji odnośnie zabawek, materiałów, przedmiotów czy współuczestników zabawy, tak jak w przypadku zabaw dowolnych.
- 2) Dzięki różnym formom artystycznym rozbudza się w dzieciach chęć działania, poznawania tego, co nowe. Dlatego zajęcia z języka angielskiego powinny opierać się na wielokierunkowej aktywności dzieci, włączając działania plastyczne, muzyczne, konstrukcyjne, teatralne a nawet matematyczne.

- 3) Należy dążyć do tego, aby realizowane treści na zajęciach z języka angielskiego były skorelowane z aktualnymi tematami omawianymi w przedszkolu, co pozwala dzieciom na powiązanie nowo poznanego słownictwa z różnymi sytuacjami i doświadczeniami.
- 4) Jeżeli dzieci wyrażają chęć poznawania zapisu graficznego nowo poznanych wyrazów, nauczyciel powinien na to pozwolić poprzez organizowanie zabaw inspirujących do manipulowania literami czy całymi wyrazami.
- 5) Dzieci w wieku przedszkolnym wykazują odwagę w używaniu języka, dlatego różne aktywności w ciągu dnia powinny stać się podstawą do tworzenia sytuacji zachęcających do wypowiedania się w języku angielskim.
- 6) Używanie podręczników i kart pracy w wieku przedszkolnym może być jedynie dodatkiem do nauki języka angielskiego, jednak w procesie tym powinna przeważać zabawa kierowana tak, aby jak najbardziej przypominała zabawy swobodne.
- 7) Nauczanie języka angielskiego wiąże się z osłuchiwaniami dzieci ze słownictwem, poprzez wielokrotne prezentowanie materiału dźwiękowego – piosenek, wierszyków czy nawet krótkich opowiadań. Jednak należy prowokować dzieci do tworzenia własnych wytworów.
- 8) Każde działania w przedszkolu mogą być okazją do twórczego używania języka angielskiego – zabawy ruchowe, nadawanie anglojęzycznych tytułów gotowym obrazkom, opowiadaniom czy rysunkom stworzonym przez dzieci.

Przeprowadzone badania nie wyczerpują całokształtu problematyki twórczości dzieci w języku obcym, co też nie było możliwe do zrealizowania przez jedną osobę. Celem było ukazanie pewnego obszaru, który mógłby zostać poszerzony przez szereg badań interdyscyplinarnych. Pojawia się jednak nadzieja, że przedstawione w pracy rozważania i uzyskane wyniki wniosą pewien wkład do rozwoju pedagogiki, w szczególności przedszkolnej.

Bibliografia

1. Bałachowicz J., Kształtowanie umiejętności czytania ze zrozumieniem, WSiP, Warszawa 1988
2. Bałachowicz J., A. Witkowska – Tomaszewska, Edukacja wczesnoszkolna w dyskursie podmiotowości. Studium teoretyczno – empiryczne, Wydawnictwo APS, Warszawa 2015
3. Bertelle L., Dwujęzyczność w świetle najnowszych badań naukowych, *Lingwistyka Stosowana*, nr 4, 2011
4. Biernacka E., Aktywność twórcza w języku angielskim uczniów kl. II, [w:] *Modernizowanie edukacji wczesnoszkolnej. Wybrane próby*, Magda-Adamowicz M. (red.), Oficyna Wydawnicza UZ, Zielona Góra 2004;
5. Brzeziński J., Nauczanie języków obcych dzieci, WSiP, Warszawa 1987
6. Burrell G., Morgan G., *Sociological Paradigms and Organisational Analysis. Elements of the Sociology of Corporate Life*, Asgate Publishing Company, Burlington 2005
7. Chomsky N., *Language and Mind*, Third edition, Cambridge University Press, New York 2006
8. Czelakowska D. J., *Stymulacja kreatywności językowej dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, Wydawnictwo Naukowe AP, Kraków 2005
9. Czelakowska D. J., *Twórczość a kształcenie języka dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, Impuls, Kraków 1996
10. Duraj-Nowakowa K., Krytyka pozytywistycznego paradygmatu badań pedagogicznych, *Rocznik Naukowo- Dydaktyczny*, z. 144, 1992, s. 19 – 42.
11. Duraj – Nowakowa K., *Podjęcia całościowe do pedagogiki*, Wydawnictwo Uniwersytetu rzeszowskiego, Rzeszów 2008
12. Duraj – Nowakowa K., *Studiowanie literatury przedmiotu*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2002
13. Falkiewicz-Szult M., Immersja, czyli zanurzenie w języku obcym. Model organizacyjny dla adaptacji bilingwalnego kształcenia w przedszkolu, „*Bliżej Przedszkola*” 2011, nr 1.112
14. Filipiak E., *Aktywność językowa dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, Wydawnictwo Uczelniane WSP, Bydgoszcz 1996
15. Filipiak E., *Konteksty rozwoju aktywności językowej dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej, Bydgoszcz 2002
16. Fox J. E., Schirmacher R., *Art and Creative Development for Young Children*, Cengage Learning, Wadsworth 2012

17. Garaigordobil M., Effects of a Play Program on Creative Thinking of Preschool Children, „The Spanish Journal of Psychology” 12(2): 608-18 November 2011
18. Gnitecki J., Super nauczanie w edukacji szkolnej, Poznań 1996
19. Gnitecki J., Zarys metodologii badań w pedagogice empirycznej, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Tadeusza Kotarbińskiego, Zielona Góra 1993
20. Jastrzębska E., Jak być twórczym na lekcjach języka obcego?, ODN, Zielona Góra 1997
21. Jastrzębska E., Strategie psychodydaktyki twórczości w kształceniu językowym, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2011
22. Kapica-Curzytek J., Kobyłecka E., O nauczaniu języka i elementów angielskiej kultury dzieci klas początkowych, [w:] Nowak-Łojewska A., Olczak A., Soroka-Fedorczuk A. (red.), Edukacja małego dziecka. Refleksje, problemy, doświadczenia, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2009
23. Kataryńczuk-Mania L., Edukacja muzyczna najmłodszych, [w:] Nowak-Łojewska A., Olczak A., Soroka-Fedorczuk A. (red.), Edukacja małego dziecka. Refleksje, problemy, doświadczenia, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2009
24. Kielar M., Twórcze opanowywanie i używanie języka przez dziecko, w: S. Popek (red.) Aktywność twórcza dzieci i młodzieży, WSiP, Warszawa 1988
25. Krasowicz-Kupis G., Rozwój świadomości językowej dziecka. Teoria i praktyka, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej, Lublin 2004
26. Krauze-Sikorska H., Edukacja przez sztukę. O edukacyjnych wartościach artystycznej twórczości dziecka, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2006
27. Kubinowski D., Istota jakościowych badań pedagogicznych – wprowadzenie, Jakościowe Badania Pedagogiczne, Tom I, nr 1, 2016
28. Kurcz I., Język a reprezentacja świata w umyśle, PWN, Warszawa 1987
29. Łobocki M., Metody i techniki badań pedagogicznych, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2009
30. Łobocki M., Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2010
31. Magda-Adamowicz M., Children’s creativity in a systemic perspective, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013
32. M. Magda-Adamowicz, Jakość dzieciństwa twórczych dzieci 7-9 – letnich w perspektywie rodzinnej i lokalnej, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2018

33. Magda-Adamowicz M., *Obraz twórczych pedagogicznie nauczycieli klas początkowych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012
34. Magda-Adamowicz M., *Swoistość twórczości dzieci – jej rozwój, formy i uwarunkowania*, [w:] Magda-Adamowicz M. (red.), *Twórczość dzieci we wczesnej edukacji*, WSM w Legnicy, Legnica 2005
35. M. Magda-Adamowicz, *Twórcze zabawy w zaciszu domu rodzinnego*, *Wychowanie w Rodzinie* nr 1, 2022
36. Magda-Adamowicz M., *Twórczość pedagogiczna nauczycieli w kontekście systemowym. Źródła, koncepcja i identyfikacje*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2015
37. Magda-Adamowicz M., *Wizerunek twórczego pedagogicznie nauczyciela klas I-III*, Wydawnictwo UZ, Zielona Góra 2007
38. Magda-Adamowicz M., *Wychowanie twórcze*, [w:] Magda-Adamowicz M., Kobyłecka E. (red.), *Dziedziny wychowania w klasach początkowych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016
39. Magda-Adamowicz M., *Twórcze zabawy dzieci*, *Nauczyciel i Szkoła*, 2012, nr 2
40. Magda-Adamowicz M., *Źródła i specyfika twórczości pedagogicznej nauczycieli (konceptualizacja teoretyczna)*, [w:] *Dydaktyka literatury*, WSH w Lesznie, Leszno 2010
41. Maszke A. W., *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008
42. Nęcka E., *Psychologia twórczości*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005
43. Olczak A., *Edukacja językowa w przedszkolu – perspektywa pedagogiczna*, [w:] Olczak A. (red.), *Język obcy w przedszkolu. Od edukacji językowej do interkulturowej*, Zielona Góra 2011
44. Palka S., *Metodologia. Badania. Praktyka pedagogiczna*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2006
45. Palka S., *Metodologiczne problemy badań edukacyjnych*, *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas, Pedagogika* 13/2016, s. 29 – 34.
46. Popek S., *Człowiek jako jednostka twórcza*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2003
47. Schaffer H. R., *Psychologia dziecka*, PWN, Warszawa 2016
48. Sobańska-Jędrych J., Karpeta-Peć B., Torenc M., *Rozwijanie zdolności językowych na lekcji języka obcego*, ORE, Warszawa 2013
49. Stawinoga R., *Twórczość językowa dziecka w teorii i praktyce edukacyjnej*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2007
50. Szmidt K., *Pedagogika twórczości*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2013

51. Środowska J., Jak oceniać znajomość języka niemieckiego w przedszkolach i klasach zerowych?, *Języki obce w szkole*, nr 6/2005
52. Tatarkiewicz W., *Dzieje sześciu pojęć*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004
53. Ulger K., The structure of creative thinking: visual and verbal areas, „*Creativity Research Journal*”, Volume 27/2015
54. Warsicka A., Rozwijanie twórczej aktywności językowej uczniów klas początkowych, [w:] *Twórcza aktywność uczniów klas początkowych*, red. Jakowicka M., Kujawiński J., Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Zielona Góra 1989
55. Zgólkowa H., *Czym język za młodu nasiąknie*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1986

Netografia

<https://podstawaprogramowa.pl/Przedszkole>